

УДК 330.111

Наталія Ковшун

СИСТЕМА СТАЛОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Наталья Ковшун

СИСТЕМА УСТОЙЧИВОГО ВОДОПОЛЬЗОВАНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Natalia Kovshun

SYSTEM OF SUSTAINABLE WATER USE AS A COMPONENT OF NATIONAL ECONOMY

У статті обґрунтована необхідність використання інтеграційного підходу до створення і запровадження у практику концепції формування в Україні системи сталого водокористування, яка б передбачала всебічне розширення, поглиблення та інтенсифікацію процесів освоєння водних ресурсів, збалансованості функціонування водогосподарського виробництва та раціоналізацію водокористування. Визначено специфічні особливості водних ресурсів, які мають визначальне значення для розвитку національної економіки. Водне господарство розглядається як відкрита система, що включає такі підсистем: ресурсну, виробничу та споживчу. Для ефективного управління національним господарством пропонується враховувати, що фактична наявність водних ресурсів, можливих для використання в межах соціально-економічної системи України на конкретний момент часу (перша система), визначається в межах другої підсистеми, яка дуже тісно пов'язана з першою та призначена для створення необхідних умов використання водного фонду. Встановлено, що третя підсистема враховує специфіку водокористувачів, а галузева структура водокористування є замикаючою в загальній системі водного господарства та забезпечує раціональне використання й охорону водних ресурсів. У результаті проведеного дослідження визначено місце і роль системи сталого водокористування як складової національної економіки.

Ключові слова: водне господарство; водокористування; національна економіка; ресурсне забезпечення; водні ресурси.

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 14.

В статье обоснована необходимость использования интеграционного подхода к созданию и внедрению в практику концепции формирования в Украине системы устойчивого водопользования, предусматривающей всестороннее расширение, углубление и интенсификацию процессов освоения водных ресурсов, сбалансированности функционирования водохозяйственного производства и рационализацию водопользования. Определены специфические особенности водных ресурсов, имеющих определяющее значение для развития национальной экономики. Водное хозяйство рассматривается как открытая система, включающая следующие подсистемы: ресурсную, производственную и потребительскую. Для эффективного управления национальным хозяйством предлагается учитывать, что фактическое наличие водных ресурсов, возможных для использования в рамках социально-экономической системы Украины на конкретный момент времени (первая система), определяется в рамках второй подсистемы, которая очень тесно связана с первой и предназначена для создания необходимых условий использования водного фонда. Установлено, что третья подсистема учитывает специфику водопользователей, а отраслевая структура водопользования является замыкающей в общей системе водного хозяйства и обеспечивает рациональное использование и охрану водных ресурсов. В результате проведенного исследования определено место и роль системы устойчивого водопользования как составляющей национальной экономики.

Ключевые слова: водное хозяйство; водопользования; национальная экономика; ресурсное обеспечение; водные ресурсы.

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 14.

The article substantiates the necessity of using the integration approach to the creation and introduction into practice the concept of a system formation of sustainable water use in Ukraine, which would envisage the comprehensive expansion, deepening and intensification of the processes of water resources development, balance of water production functioning and rationalization of water use. Specific features of water resources that are crucial for the development of the national economy are determined. Water management is considered as an open system, which includes the following subsystems: resource, production and consumer. For effective management of the national economy, it is suggested that the actual availability of the water resources that can be used within the socio-economic system of Ukraine at a specific time (the first system) is determined within the second subsystem, which is very closely connected with the first one and is designed to create the necessary conditions for using the water fund. It is established that the third subsystem takes into account the specificity of water users, and the sectoral structure of water use is closing down in the general water management system and ensures rational use and protection of the water resources. As a result of the study, the place and role of the system of sustainable water use as a component of the national economy are determined.

Key words: water management; water use; national economy; resource support; water resources.

Fig.: 2. Tabl.: 1. Bibl.: 14.

JEL Classification: L59, O10

Постановка проблеми Невід’ємною складовою національного багатства та важливою умовою ефективного суспільного розвитку є водні ресурси. Розвиток промисловості, сільського господарства, прискорені темпи житлово-комунального будівництва у другій половині ХХ століття зумовили підвищення значення водних ресурсів для національної економіки, що і призвело до розбудови галузі водного господарства. Признаємо і те, що водне господарство України є визначальною частиною економіки держави. Воно впливає на розвиток та розміщення продуктивних сил, створення необхідних соціальних і побутових умов життя населення та тісно пов’язане з усіма галузями національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ключові тенденції розвитку водогосподарського комплексу України викладені в розробках науковців Інституту економіки природокористування та сталого розвитку [1–4], Національного університету водного господарства та природокористування [5–7], окремих дослідників [8–9] та науковців-практиків [10–11]. Загалом вже сформовано основні теоретичні та прикладні положення щодо збереження водних ресурсів держави, досліджено їхні особливості та характеристики, запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування водогосподарського комплексу. Однак, урахувавши важливість вирішення проблеми гарантування розвитку національної економіки, доцільним є розгляд водокористування саме через призму забезпечення сталого розвитку водогосподарських систем.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Основна виробнича діяльність водогосподарського комплексу спрямована на регулювання і територіальний розподіл водних ресурсів з метою забезпечення усіх споживачів народного господарства та населення водою відповідної якості у необхідній кількості. При цьому виконується видобування, обробка, відтворення, регулювання, зберігання, подача води і відведення використаної, а також запобігання шкідливій дії вод на навколишнє природне середовище в межах басейнів річок. Разом із тим для збереження якісного водного середовища основна виробнича діяльність водного господарства повинна бути спрямована на забезпечення раціонального водокористування, виконання комплексу робіт з покращення екологічного стану водних об’єктів і запобігання шкідливій дії вод. Ці різнохарактерні види галузевого виробництва органічно взаємопов’язані, що забезпечує задоволення обґрунтованих потреб у воді на основі комплексного і раціонального використання водних ресурсів. При цьому, як вид економічної діяльності, водогосподарське виробництво тривалий час відносилось до невиробничої діяльності (невиробничої сфери), яка здійснюється не у вигляді виробництва продукції, а у вигляді послуг. Але з 1997 року Україна поступово переходить на світову класифікацію видів економічної діяльності (КВЕД). І нині відповідно до сучасних уявлень, що спираються на європейський підхід, водне господарство є виробництвом. Однак слід розрізняти матеріальне та нематеріальне виробництво у цій сфері. Виходячи з цього зазначимо, що водне господарство має свою природну сировину (водні ресурси) і власний виробничий процес забору та підготовки води до різних видів використання. Відповідно до сучасної класифікації видів економічної діяльності (КВЕД ДК 009:2010) водне господарство посідає проміжне або стикове положення між матеріальним та нематеріальним виробництвом [9]. Виробничі процеси, притаманні водному господарству, мають риси саме промислового виробництва. Згідно з КВЕД ДК 009:2010 процес промислового виробництва – це процес перероблення (механічного, хімічного, ручного тощо), який використовують для виготовлення нової продукції (споживчих товарів, напівфабрикатів чи засобів виробництва), оброблення товарів, які були у використанні, надання промислових послуг і який класифікують у секціях В «Добувна промисловість та розроблення кар’єрів», С «Переробна промисловість», Д «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря», Е «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами» та F «Будівництво» [4]. Отже, згідно з положеннями національного законодавства вода стає продукцією, коли вона підготовлена до використання та відпускається або надається водокористувачам у встановленому порядку [6].

Мета статті. Таким чином, враховуючи вихідні положення теорій управління водним господарством та національною економікою, вважаємо за доцільне привести детальні пояснення проблеми щодо формування системи сталого водокористування як визначальної складової національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система водного господарства охоплює водні об'єкти (річки, озера, ставки, підземні джерела та інші), регулюючі споруди, водоохоронні та інші водогосподарські споруди на них, а також мережі галузевого водокористування. І тому необхідною умовою органічного функціонування цієї галузі є включення до її складу водних об'єктів (водних ресурсів та земельного водного фонду). Але, на відміну від інших природних ресурсів (земельних, мінеральних, лісових), використання води не вкладається у межі звичайних виробничих процесів. Існують специфічні особливості водних ресурсів, які мають визначальне значення для розвитку національної економіки та переходу нашої держави та її регіонів до сталого розвитку (табл.).

Таблиця

Специфічні особливості водних ресурсів у контексті забезпечення сталого розвитку держави та розвитку національної економіки

Соціально-економічні	Технологічні
має життєво важливе значення для людини, тваринного і рослинного світу і першочергове значення в підтриманні рівноваги екологічних систем у питаннях охорони природи;	якість води визначається різноманітними споживчими властивостями в різних сферах матеріального виробництва і суспільного споживання;
має суспільно-політичне і медико-демографічне значення для забезпечення достатнього рівня і якості життя населення України;	більш як 90,0 % використовуваних у галузях економіки водних ресурсів є ресурсами поверхневого стоку річок України і гідравлічно пов'язаними з ними підземних вод;
річкові води є динамічними – переміщуються і концентруються вниз за течією, а транспортування водних ресурсів у бік від водотоку зазвичай пов'язане з великими капіталовкладеннями в канали, водоводи і насосні станції;	існує нерівномірність річкового стоку як протягом року, так і за багаторічний період, що обумовлює необхідність його регулювання та породжує поняття про розрахунковий ступінь водозабезпечення національного господарства;
невідповідність існуючих режимів стоку річок і водоспоживання вимагає спеціальних заходів щодо забезпечення рівномірної подачі води для забезпечення сталого людського розвитку;	більшість гідровузлів з регулюючими водосховищами є комплексними, тобто такими, що забезпечують матеріальний ефект одночасно у декількох галузях економіки (гідроенергетика, водозабезпечення, водний транспорт, рибне господарство, боротьба з паводками та інше);
при достатньо великому зростанні беззворотного водоспоживання виникають незворотні порушення рівноваги екологічних систем у низовинах річок, дельтах, лиманах і прилеглих морських акваторіях, що накладає обмеження на можливе беззворотне вилучення річкового стоку;	відпрацьована у тому чи іншому технологічному процесі вода може частково або повністю повертатися після очистки в ті ж річкові водойми, що позитивно впливає на об'єм води в джерелі та забезпечує можливість повторного її використання у національному господарстві;
економічні оцінки щодо водних ресурсів можуть значно відрізнятись за величиною не тільки для різних річкових басейнів, але і для різних частин одного басейну з власними водогосподарськими балансами та змінюються в часі в міру розвитку водоспоживання і здійснення нових водогосподарських заходів	необхідно здійснювати заходи щодо охорони вододім від забруднення стічними водами, адже якість води залежить від ступеня очищення стічних вод для харчової промисловості чи проведення інших водоохоронних заходів

Джерело: узагальнено автором та систематизовано у табличному вигляді.

Розбудова в Україні адекватної (реальним економічним, технологічним, соціальним, екологічним та іншої природи процесам) системи сталого водокористування і обґрунтування її базових елементів підпорядкована світоглядно-методологічному, теоретичному та науково-практичному осмисленню одночасно декількох сфер суспільного життя (екологічної, економічної, технологічної, технічної, інтелектуальної, демографічної

та соціальної), всебічному вивченню особливостей технології водокористування та її трансформуючого впливу як на розвиток національної економіки, так і її галузеву структуру. Поряд із цим відзначимо, що стале водокористування має визначальний вплив на спрямованість і активність ковергентних і суспільно-політичних та технологічних коеволюційних процесів, які нині мають місце в межах національної економіки.

Слід зазначити, якщо все водне господарство, у широкому розумінні, прийняти за умовну відкриту систему водокористування, то вона може бути представлена у вигляді трьох таких підсистем: ресурсної, виробничої та споживчої (рис. 1).

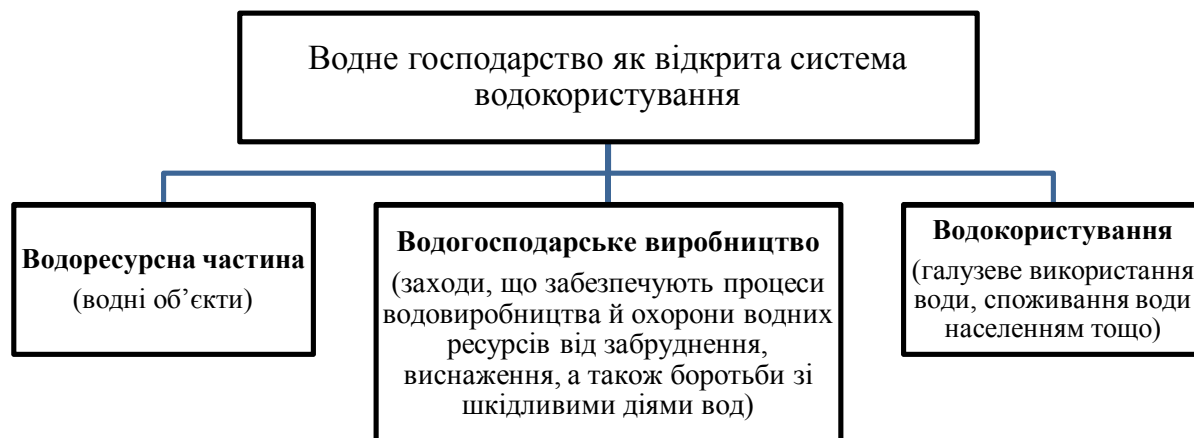


Рис. 1. Базові підсистеми водного господарства у контексті забезпечення переходу держави та її регіонів до сталого розвитку

Джерело: формалізовано автором.

Отже, з огляду на три площини, в межах яких розкриваються цільові функціонали видного господарства, можна репрезентувати місце і роль процесів водокористування для національної економіки (рис. 2).

Перша підсистема (водоресурсна частина) охоплює всі природні водні об'єкти – річки, моря, озера, ставки, підземні води та інше. Друга включає в себе всі засоби і споруди, за допомогою яких створюються умови, необхідні для нормального водокористування (водосховища, канали та інше). Третя підсистема відноситься до галузевого використання, працює в режимі повного і часткового повернення води у водні об'єкти чи повного беззворотного водоспоживання (відносно об'єкта водокористування). При цьому треба зауважити, що водні об'єкти (які відносяться до першої підсистеми) визначають наявність водних ресурсів – водний фонд, який характерний для кожного басейну річки і на підставі якого визначаються потенційні можливості його використання. До складу базових функцій управління цієї підсистеми входять: систематичний облік кількості та якості води у водних об'єктах, встановлення порушень у функціонуванні водних об'єктів (режими, замулення, заростання, деформація природного русла та інше), облік водоспоживання і водовідведення, контроль за охороною водних об'єктів та інше.

Для ефективного управління національним господарством слід враховувати, що фактична наявність водних ресурсів, можливих для використання в межах соціально-економічної системи України на конкретний момент часу, визначається в межах другої підсистеми, яка дуже тісно пов'язана з першою та призначена для створення необхідних умов використання водного фонду.

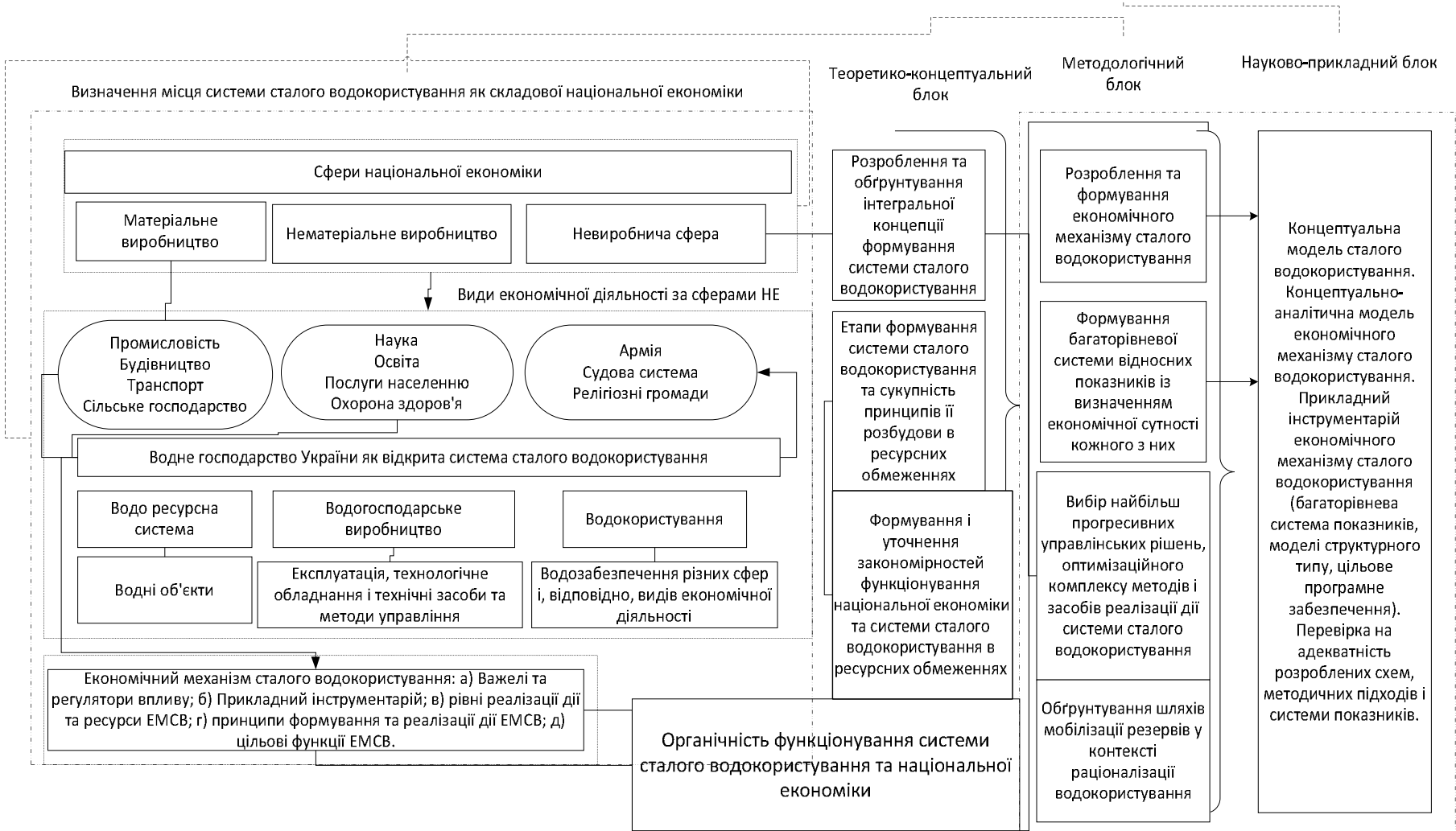


Рис. 2. Місце і роль системи сталого водокористування як складової національної економіки

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Ця система включає такі функції управління: експлуатацію водогосподарських споруд й обладнання цієї підсистеми, облік основних і оборотних фондів та їх стан, водорозподіл на підставі заявок, договорів, угод і водогосподарської ситуації. Аналіз другої підсистеми дає уявлення про можливість фактичного використання водних ресурсів на сучасному етапі.

Перша підсистема визначає об'єкт управління, а друга – технічні засоби, з допомогою яких здійснюється управління об'єктом. Взаємний аналіз першої і другої підсистем показує можливості розвитку водного господарства в певному районі на основі місцевих водних ресурсів і з урахуванням можливості перерозподілу стоку. Розвиток другої підсистеми здійснюється за трьома напрямками: створення умов для використання водних ресурсів; охорона водних об'єктів від забруднення та виснаження; боротьба зі шкідливою дією води. Ці три напрями органічно поєднуються, забезпечуючи в цілому зростання економічного потенціалу і раціональне використання водних ресурсів. Перша і друга підсистеми формують міжгалузеву систему водозабезпечення, завдання якої полягає в забезпеченні водокористувачів водою у встановленому об'ємі та природної якості без порушення екологічної рівноваги і негативних наслідків, що пов'язані зі шкідливою дією води.

І, нарешті, третя підсистема враховує специфіку водокористувачів (водозабезпечення, зрошення, гідроенергетика, рибне господарство, переробна чи добувна галузі та інше). Галузева структура водокористування є замикаючою в загальній системі водного господарства, від її правильної роботи багато у чому залежить раціональне використання й охорона водних ресурсів. Рівень галузевого використання води визначають розвиток продуктивних сил країни і соціальні потреби населення. З урахуванням технологічних досягнень кожна галузь формує відповідні вимоги до забезпечення водними ресурсами. Виходячи з цього управління внутрігалузевим використанням водних ресурсів здійснюється водокористувачами (підприємствами), які мають до постачальника води обґрунтовані вимоги щодо задоволення своїх потреб. Таким чином, система внутрігалузевого управління водним господарством має свою специфіку і пов'язана із зовнішньою системою управління взаємними вимогами.

Висновки і пропозиції На наш погляд, необхідною умовою ефективної реалізації функцій держави в управлінні водокористуванням для забезпечення стійкості та надійності національної економіки є інтеграційний підхід до створення і запровадження у практику концепції формування в Україні системи сталого водокористування, яка б передбачала всебічне розширення, поглиблення та інтенсифікацію процесів освоєння водних ресурсів, збалансованості функціонування водогосподарського виробництва та раціоналізацію водокористування. Тобто синхронність та результативність реалізації дії усіх трьох підсистем є необхідною умовою розвитку національної економіки. Забезпечити таку взаємодію можна шляхом застосування відповідного прикладного інструментарію, введення у практику економічного механізму, формалізованого за адекватним концептуально-аналітичним вирішенням, на що і будуть спрямовані подальші дослідження.

Список використаних джерел

1. Антонова С. Є. Оцінювання ефективності управління розвитком водозабезпечення населення як один із пріоритетних напрямків регіонального розвитку / С. Є. Антонова, А. М. Валюх, А. Ю. Якимчук // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. – 2013. – Вип. 1. – С. 331–337.
2. *Водне господарство в Україні* / [за ред. А. В. Яцик, В. М. Хорев]. – К. : Генеза, 2000. – 456 с.
3. Голян В. А. Механізми раціонального водокористування в Україні / В. А. Голян // Економіка та держава. – 2007. – № 11. – С. 39–43.
4. *Класифікація видів економічної діяльності* – На заміну ДК 009:2005. – Чинний від 2012-01-01. – К. : Держспоживстандарт України, 2010. – IV, 42 с.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

5. Ковшун Н. Аналіз системи рентних платежів у водогосподарському комплексі України / Н. Ковшун // *Економіст*. – 2015. – № 11. – С. 36–39.
6. *Кодекси України: про надра, водний, лісовий* : нормат. док. з урахуванням остан. змін у ред. станом на 02.09.2016 р. – Суми : ВВП НОТІС, 2016. – 136 с.
7. Левковська Л. В. Особливості водозабезпечення аграрного сектору і населення України в контексті продовольчої безпеки та енергоефективності / Л. В. Левковська, А. М. Сундук, Т. І. Добрянська // *Збалансоване природокористування*. – 2013. – № 1. – С. 12–19.
8. Ліхо О. А. Особливості водозабезпечення населення Поліських районів Рівненської області / О. А. Ліхо, О. І. Гакало // *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер. : Сільськогосподарські науки. – 2015. – Вип. 1. – С. 122–132.
9. Нефедова Н. Є. Методологічні питання функціонального структурування водогосподарського комплексу регіону / Н. Є. Нефедова // *Вісник Одеського національного університету*. Географічні та геологічні науки. – 2004. – Т. 9, вип. 4. – С. 79–89.
10. Попова О. Ю. Особливості державного регулювання процесів водозабезпечення суб'єктів господарювання / О. Ю. Попова, О. Ю. Томашевська // *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – 2016. – Вип. 5 (1). – С. 46–50.
11. Рижова К. І. Актуальні проблеми раціонального використання водогосподарсько-меліоративного комплексу в сучасній економічній системі / К. І. Рижова, Н. Е. Ковшун // *Економіка природокористування і охорони довкілля* : зб. наук. пр. – К. : РВПС України НАН України, 2010. – С. 249–254.
12. *Системно-комплексне оцінювання потенціалу сталого розвитку України* / О. М. Алимов, В. В. Микитенко, І. М. Лицур, І. В. Драган, О. О. Демешок ; НАН України, Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку. – К., 2013. – 86 с.
13. *Сташук В.* Багатство, яким користуються всі / В. Сташук // *Урядовий кур'єр*. – 2007. – № 51. – С. 6.
14. *Хвесик М. А.* Інституціональне середовище сталого водокористування в умовах ринкових відносин: національні та регіональні виміри : [монографія] / М. А. Хвесик, В. А. Голян, Ю. М. Хвесик. – К. : Книжкове видавництво НАУ, 2005. – 180 с.

References

1. Antonova, S.Ye., Valiukh, A.M., Yakymchuk, A.Yu. (2013). Otsiniuvannia efektyvnosti upravlinnia rozvytkom vodozabezpechennia naseleння yak odyн iz priorityetnykh napriamkiv rehionalnoho rozvytku [Assessing the effectiveness of water management development development as one of the priority directions of regional development]. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Seriya : Upravlinnia – Scientific Herald of the Academy of Municipal Management. Series: Management*, issue 1, pp. 331–337 (in Ukrainian).
2. Yatsyk, A.V., Khoriev, V.M. (2000). *Vodne hospodarstvo v Ukraini [Water management in Ukraine]*. Kyiv: Heneza (in Ukrainian).
3. Holian, V.A. (2007). Mekhanizmy ratsionalnoho vodokorystuvannia v Ukraini [Mechanisms of rational water use in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, no. 11, pp. 39–43 (in Ukrainian).
4. *Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti [Classification of types of economic activity]*. Na zaminu DK 009:2005. Chynnyi vid 2012-01-01 (2010). Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy, p. IV, 42 (in Ukrainian).
5. Kovshun, N. (2015). Analiz systemy rentnykh platezhiv u vodohospodarskomu kompleksi Ukrainy [Analysis of rent payments system in the Ukrainian water sector]. *Ekonomist – Economist*, no. 11, pp. 36–39 (in Ukrainian).
6. *Codeksy Ukrainy: pro nadra, vodnyi, lisovyi : normat. dok. z urakhuvanniam остан. zmin v red. stanom na 02.09.2016 r. [Ukrainian codes: on subsoil, water, forest: normative documents, taking into account the latest changes in the wording as of 02.09.2016]* (2016). Sumy: VVP NOTIS (in Ukrainian).
7. Levkovska, L.V., Sunduk, A.M., Dobrianska, T.I. (2013). Osoblyvosti vodozabezpechennia ahrarnoho sektoru i naseleння Ukrainy v konteksti prodovolchoi bezpeky ta enerhoefektyvnosti [Features of water supply for the agrarian sector and population of Ukraine in the context of food security and energy efficiency]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia – Balanced nature management*, no. 1, pp. 12–19 (in Ukrainian).

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

8. Likho, O.A., Hakalo, O.I. (2015). Osoblyvosti vodozabezpechennia naselennia Poliskykh raioniv Rivnenskoï oblasti [Features of the water supply of the population of the Polissky districts of the Rivne region]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ser.: Silskohospodarski nauky – Bulletin of the National University of Water Management and Nature Management. Ser.: Agricultural Science*, issue 1, pp. 122–132 (in Ukrainian).

9. Nefedova, N.Ye. (2004). Metodolohichni pytannia funktsionalnoho strukturuvannia vodohospodarskoho kompleksu rehionu [Methodological issues of functional structuring of the water management complex of the region]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Heohrafichni ta heolohichni nauky – Bulletin of Odessa National University. Geographical and geological sciences*, vol. 9, issue 4, pp. 79–89 (in Ukrainian).

10. Popova, O.Yu., Tomashevska, O.Yu. (2016). Osoblyvosti derzhavnogo rehuliuвання protsesiv vodozabezpechennia subiektiv hospodariuvannia [Features of state regulation of processes of water supply of economic entities]. *Ekonomichniy visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Economic Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy*, issue 5 (1), pp. 46–50 (in Ukrainian).

11. Ryzhova, K.I., Kovshun, N.E. (2010). Aktualni problemy ratsionalnoho vykorystannia vodohospodarsko-melioratyvnoho kompleksu v suchasniï ekonomichniï systemi [Actual problems of rational use of water management and reclamation complex in the modern economic system]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia – Environmental economics and environmental protection*. Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 249–254 (in Ukrainian).

12. Alymov, O.M., Mykytenko, V.V., Lytsur, I.M., Drahan, I.V., Demeshok, O.O. (2013). *Systemno-kompleksne otsiniuvannia potentsialu staloho rozvytku Ukrainy [System-complex assessment of the potential of sustainable development of Ukraine]*. Kyiv (in Ukrainian).

13. Stashuk, V. (2007). Bahatstvo, yakym korystuiutsia vsi [The wealth that everyone uses]. *Uriadovyi kurier – Government Courier*, no. 51, pp. 6 (in Ukrainian).

14. Khvesyuk, M.A., Holian, V.A., Khvesyuk, Yu.M. (2005). *Instytutsionalne seredovyshche staloho vodokorystuvannia v umovakh rynkovykh vidnosyn: natsionalni ta rehionalni vymiry [Institutional environment of sustainable water use in conditions of market relations: national and regional dimensions]*. Kyiv: Knyzhkove vydavnytstvo NAU (in Ukrainian).

Ковшун Наталія Едуардівна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економіки підприємства, Національний університет водного господарства та природокористування (вул. Соборна, 11, м. Рівне, 33028, Україна).

Ковшун Наталья Эдуардовна – кандидат экономических наук, доцент, профессор кафедры экономики предприятия, Национальный университет водного хозяйства и природопользования (ул. Соборная, 11, г. Ровно, 33028, Украина).

Kovshun Natalia – PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Department of Enterprise Economics, National University of Water and Environmental Engineering (11 Soborna Str., 33028 Rivne, Ukraine).

E-mail: n.e.kovshun@nuwm.edu.ua